

I iyileşmesi tabben artık mümkün olmayan, ölümün yaklaştığı hastalar, uzun yıllar boyunca doktorların müdahale alanı dışında kaldı. Doktorlar kendilerini bu tür hastalardan ve hasta ailelerinden geri çekme eğiliminde oldular. Bu durumun 19. yüzyılın başında değiştiğini söyleyebiliriz. Tıbbi personelin görevinin hastayı yalnızca “iyileştirmekle” sınırlı olmadığı, iyileşmeyecek durumda olan hastalar ve aileleri ile iletişimin de devam etmek zorunda olduğu bugün tıp dünyasında geniş oranda kabul ediliyor. Fakat buna rağmen günümüzde hastanelerde tıbbi imkânların kendileri için tükendiği hastalara doktorların ve hastane çalışanlarının birebir zaman ayırması hâlâ pek mümkün değil. Tam da bu noktada, hospis ve palyatif bakım hizmetleri önem arz ediyor.

Hospis ve Palyatif Bakım Nedir?

“Hospis” kavramı, İngilizcede “hospice” şeklinde kullanılmaktadır. “Hospice”, hayat sona ermek üzereyken destekleyici bakım sağlanması anlamına geldiği gibi, bu tip bir bakımın verildiği yerin adı (hospis kurumları) anlamına da gelmektedir. Katoliklerin din adamlarına verdiği unvanlardan olan “pastor” kavramından türemiş ve bugün manevi bakım gibi anlamlarda da kullanılan “pastoral care” gibi birçok sosyal hizmet kavramının kilise ve dinî kavramlardan geldiği bilinmektedir. “Hospice” de “din adamlarınca yönetilen yolcu hanı” gibi bir anlamda olup, bugünkü tanımla “tedavisi olanaksız hastalar hastanesi” şeklinde kullanılmaktadır.

İngilizceye “hospice” olarak geçmiş olan bu kavram Latince “hospitium sözcüğünden türemiştir. “Hospitium”, hacca giden din adamlarının uğrayıp dinlendikleri, destek ve yardım aldıkları konaklama yeridir. Bu kavram günümüzde de ölüm yolculuğundaki hastaların bakım ve tedavi aldıkları yer anlamında kullanılmaktadır.

“Palyatif bakım” ya da İngilizce tabirle “palliative care” ise, Latince “manto” anlamına gelen “Pallium” kelimesinden türemiştir. “Palliare” fiili, “mantoyla örtmek” ya da “dindirmek” anlamına gelir. Bu bakımdan palyatif bakım da acının dindirilmesi ve örtülmesini hedefleyen bakımdır.¹

Dünya Sağlık Örgütü’ne göre hospis dönem; ölümcül bir hastalığa yakalanmış olan kişilerin,

tedavilerinin sonuçsuz kaldığı andan itibaren yaşama şansının kalmadığı ve tabben yaşamın son altı aylık evresine girildiği dönem olarak kabul edilir. Birçoğu fahri olan hospis çalışanları, terminal dönemdeki bu hastaların geri sayım yaptıkları zamanı onlara en iyi şekilde geçirtmeyi amaçlayan, son dönemlerinde kendilerinin ve yakınlarının gördüğü acının kontrol altına alınması amaçlı psikolojik yardım birimi şeklinde işlev görür. Bu amaçla verilen hizmetlerde, vefat eden ya da edecek olan hastaların yakınlarına, onların dilediği müddetçe destek sağlanır.

“Yaşam Kalitesinin Artırılması” Kavramı

Hospis bakım; yaşamı tehdit eden bir hastalıkla yüz yüze kalan hasta ve hasta yakınlarının yaşam kalitesinin artırılmasını hedefler. Bunun için de başta ağrı olmak üzere fiziksel, psikososyal ve manevi problemlerin erken tespit edilmesini ve bunların giderilmesini amaçlar. Hospis bakım, tedaviye dair her türlü yaklaşımın tükendiği hastalarda, hastalığın teşhis edilmesinden vefat anına ve oradan da sonrasında yas sürecine kadar uzanır. Bu süreçte hem hasta hem de yakınlarının fiziksel, psikososyal ve manevi gereksinimlerinin karşılanması hospis bakımın önemli unsurlarındandır.

Son zamanlarda, klasik tıp anlayışında meydana gelen değişim sonucunda, hastalık ve ölümle mücadele temel hedefinin yanında, “yaşam kalitesi” kavramı da giderek artan bir önem kazanmıştır. Hospis bakım, kişiyi sadece fiziksel açıdan değil; aynı zamanda psikososyal ve ruhani açıdan ele alır. Kronik hastalık sürecindeki hasta ve yakınları için bütüncül bir iyilik hâli sağlanmasını hedefler. Tam da bu nedenle hospis bakım günümüzde artık tanı anından itibaren tedaviye dair yaklaşımlarla birlikte ele alınmaya başlamıştır.

Hospis Çalışmalarında Fahrilik

Lagman ve Walsh’a göre hastalıkların kronik bir süreç kazanması, hane nüfus sayısında azalma, kadınların ev dışında çalışma oranında artış gibi çeşitli gerekçelerle, kronik süreçteki hastalara aileleri gerekli bakımı sağlayamadığı için profesyonel bakım ihtiyacı doğmuştur. Uzun süreli yatağa bağımlı palyatif hastalar da dâhil edildiğinde özellikle yaşlı nüfusun artması ve ölüm yaşının yükselmesi

Fahri hizmetliler evde, bakım tesislerinde, hastanelerde görev alırlar ve ölüm sürecine eşlik ederler.

ile hastaneler ve bakım ünitelerinin yanı sıra profesyonel bakım elemanları da yetersiz kalmaktadır. 60'lı yıllardan itibaren profesyonel personel ile yürütülen bu çalışmalar, günümüzde fahri hospis bakım elemanları modelleri ile hastanelerde, klinik veya özel bakım ünitelerinin yanı sıra evde bakım modelleri ile sürdürülmektedir.

Almanya'da da profesyonel ve fahri çalışmalar iş birliği içerisinde yürütülmektedir. Bu alanda ilk adım olarak 1992 yılında "Bundesarbeitsgemeinschaft Hospiz e. V." (Hospis Federal Çalışma Topluluğu Derneği) kurulmuş ve sonrasında Deutscher Hospiz- und PalliativVerband (DHPV) çatı kuruluşu oluşmuştur. Bu çatı altında 1500 poliklinik, 250 hastane ve 330 palyatif ünitesinde çoğu fahri olan yaklaşık 120.000 kişi çalışmaktadır.²

Fahri çalışanların çoğu, ağır hasta ve ölmekte olan insanların kendi bakımıyla ilgilenmenin yanı sıra onların akrabaları ve yakınları için de zaman ayırır ve onların da manevi destek ihtiyaçlarını giderirler. Bu fahri bakım elemanları kurumlarca özel eğitimden geçirilirler. Bu eğitimin süresi birkaç aydan bir yıla kadar uzayabilir. Eğitim genellikle temel bir kursa ve ileri bir kursa ayrılır. Temel kursta, katılımcılar fahri için motivasyonlarını artırır ve bu alanda fahriğin hayatlarına uygun olup olmadığını da ölçmüş olurlar. Kurs masrafları genellikle kurumlarca karşılanır. Eğitimin uygulamalı bölümü haftada iki defa 1-4 saat arasında hastalar ile birlikte yapılır.

Fahri olarak bir kurumda çalışmak isteyenler üç adımlı bir süreçten geçer:

- İlk adımda fahriğin kişinin hayatına uyup uymayacağı değerlendirilir.
- İkinci adımda ölüm ve yas, yani hospis danışmanlığının kişiye uyup uymayacağı değerlendirilir.
- Üçüncü adımda ise, hangi kurumda çalışılacağı düşünülür ve bu kurumun kişiye uyup uymayacağı değerlendirilir.

Fahri bakım hizmetlileri çok farklı görev ve işlevler üstlenirler. Fahri hizmetliler evde, bakım tesislerinde, hastanelerde görev alırlar ve ölüm sürecine eşlik ederler. Ayrıca fahri hizmetliler hastanın yakınlarına hem bu süreçte hem de vefatından sonraki süreçte manevi destek olurlar. Ölümüne doğrudan bakmaya cesaret edemeyen insanlar, fahri bakım hizmetleri için hospis kurumlarında, örneğin resepsiyon, mutfak gibi farklı alanlarda da destek sağlayabilir.

Bu bağlamda bir hospis kurumunda şu hizmetler verilir:

- Gün boyu hemşirelik bakımı
- Hasta bakımı için aile ve yakınlarla eğitimler verilmesi
- Hastanın ağrılarının ve hastalık semptomlarının yönetilmesi
- Hastaya ve yakınları ile ailesine manevi rehberlik sunulması
- Terminal hastalık döneminde vasiyet gibi finansal konularda yardım sunulması
- Vefat durumunda ve sonrasındaki yas sürecinde aileye rehberlik edilmesi.

Hospis bakımda hastanın bu hayattaki son zamanlarını huzur ve saygınlık içinde geçirmesi ana hedeftir. Yaşamının son döneminde yeni ve bilinmeyen tedavi tekniklerine maruz kalma korkusu yaşayan hasta, endişeli ve korkuludur. Bu dönemde hastalar etkin dinlemeye ihtiyaç duyar; beklentileri, umutları, kaygı ve korkuları arasındaki geçişlerin yönetilmesi gereksinimini hissedebilirler.

Hastanın korkuları giderilmeye çalışılır, bireyselliğinin ve aile bütünlüğünün korunması sağlanır, aile duygusal ve fiziksel olarak güçlendirilmeye çalışılır yas sürecine hazırlanır, hastanın ağrıları kontrol edilerek rahat ölümü sağlanır.

Fahri hospis çalışanlarının çoğu, ölmekte olan insanların yanı sıra onların akrabaları ve yakınları için de zaman ayırır.

Fahri Hospis Çalışmalarına İslami Perspektiften Bakış

Artık ölüm döşeğindeki hastalara eşlik etme görevi mesleki olarak üçüncü kişilerce yapılıyor. Fahri hospis hizmeti, ölüm ve yas konularını tabu olmaktan çıkarmak, korkuları gidermek, insanları -tıbbi tedavinin tüm imkânlarının tükendiği aşamada- kendi evlerinde onurlu bir biçimde ölmeye karar vermeye cesaretlendirmek için önemlidir. Fahri hospis hizmeti, bakım şirketlerinin sunduğu bakım hizmeti ile manevi rehberin sunduğu destek hizmetini tamamlayıcı bir hizmet olup, bu desteği ücretsiz sunar.

Palyatif ve hospis bakımın ilerlemesine fahri çalışanların katkısı büyüktür. Bu fahrilik kalıcı biçimde teşvik edilmelidir. Sadece hastalar değil, aynı zamanda yakınlarına da yardımın doğrudan ve uzun vadeli sağlanabilmesi için bu alanda profesyonel hizmet verenlerin yanı sıra fahri olarak hizmet verenler ağını da büyütme gerekmektedir.

Din temelli manevi destek, özel bir anlama sahiptir. İslam'da da toplumsal yardımlaşmanın merkezî itici gücü inançtır. İslam inancında ihtiyaç sahiplerinin işlerini kolaylaştıran ve onlara yardım eden çalışmalar ibadet olarak tanımlanır. Bu fahri faaliyetlerin nihai amacının ibadet ve bir bakıma Allah rızasını kazanmak olduğuna özellikle dikkat edilmelidir. Ölmek üzere olanı son günlerinde ve saatlerinde yalnız bırakmamak da İslami açıdan tabii bir yükümlülük sayılmaktadır.

Akrabaları ve arkadaşları, sekerat hâlindeki bir Müslüman'a, Allah'ın ona yaşattığı tüm güzellikleri ve şimdi Ona geri döneceğini hatırlatır. Yanında bulunan kişiler, ölmek üzere olanın tüm hataları için Allah'tan merhamet ve af dilerler; bunu yaparken de böyle bir duanın büyük bir anlam taşıdığından emin olurlar. Ayrıca Hz. Peygamber'in de tavsiye ettiği gibi kendisinin, güvenilir bir şekilde Allah'ın şefkati umuduna sahip olmasını sağlarlar. Karşılıklı af dilerler ve ölüm öncesi borçlarını, maddi ve

manevi hak taleplerini halletmeye çalışırlar.

Yas Sürecinde Hasta ve Aileye Psikososyal Açıdan Nasıl Eşlik Edilir?

Hastalar ve yakınları, ölümcül bir hastalık durumunda ciddi bir krizin içerisine düşerler. Ölüm, insan hayatındaki en zor dönemdir. Birçok farklı duygu, örneğin korku, öfke, saldırganlık ve şaşkınlık bu krize eşlik eder. Hospis çalışanları, hasta ve yakınlarını bu duygularla yüzleşme ve bu duyguları bastırma konusunda cesaretlendirirler. Yaşanan durum, duygusal bir kaostur ve hospis çalışanları bu kaos yönetme konusunda eğitilmiş bir kişi olarak bu krizin paydaşlarına destek olurlar. Hayatın son döneminde bütün bu duygularla yüzleşmek ve bu duyguları bastırmadan yaşamak, yas sürecinin aktif bir şekilde şekillendirilmesine olanak verir. Fahri hospis çalışanları, hayat ve ölüm hakkında konuşabilen, hastalarla yakınları arasındaki diyalogu da teşvik eden kimselerdir. Bu aşamada hayatın son dönemini yaşamakta olan insanların yakınlarının, "Keşke son zamanları daha iyi değerlendirebilseydim" dememesi ve pişmanlık yaşamamaları adına onlara rehberlik ederler. Aynı zamanda ölüm döşeğindeki hasta ile ilgilenmekten madden ve manen yorgun düşmüş insanlara kısa molalar sağlayarak hasta ile ilgilenmeyi kısa bir süre için üstlenirler. Bütün bu destekler ve genel olarak hospis çalışmaları, giderek yalnızlaşan bir toplumda ölümün eşliğinde bir can simidi gibidir.

Kaynaklar

- Lagman R., Walsh D. (2007) The Business of Palliative Medicine: Business Planning, Models of Care and Program Development. In: Blank A.E., O'Mahony S., Selwyn A. (eds) Choices in Palliative Care. Springer, Boston, MA.
- Thomas Sitte, Die Pflęgetipps (Bakım Tavsiyeleri), Deutscher Palliativverlag 2016
- Deutsche PalliativStiftung: <https://www.palliativstiftung.de>

Dipnotlar

1. Kaynak: Deutsche PalliativStiftung
2. <http://www.hospiz-nrw.de/deutscher-hospiz-und-palliativverband-ev>